

Francisco Gracia Alonso

Pensar la Universitat

Escrits de Pere Bosch Gimpera

Índex

<i>Sigles</i>	9
<i>Introducció</i>	11
Els primers intents a favor de l'autonomia universitària (1918-1923)	19
A l'aguait. De la dictadura a la república (1923-1931)	67
La Segona República, la gran oportunitat (1931-1933)	95
El patronat de la Universitat Autònoma (1933-1934)	135
Els Fets d'Octubre i la suspensió del patronat (octubre del 1934 – febrer del 1936)	173
La darrera oportunitat (febrer-juliol del 1936)	199
La fi d'una experiència innovadora (juliol del 1936 – gener del 1939)	215
<i>Epíleg</i>	235
<i>Bibliografia</i>	245
<i>Apèndix. Textos de Pere Bosch Gimpera</i>	249
<i>Índex onomàstic</i>	415

Sigles

ACD	Archivo del Congreso de los Diputados (Madrid)
AHDPHAARQUB	Arxiu Històric del Departament de Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia de la Universitat de Barcelona
AHUB	Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona
ANC	Arxiu Nacional de Catalunya (Sant Cugat del Vallès)
AS	Archivo del Senado (Madrid)
BC	Biblioteca de Catalunya (Barcelona)
CDRE	Centro de Documentación de la Residencia de Estudiantes (Madrid)
CEHI	Centre d'Estudis d'Història Internacional (Barcelona)

Introducció*

Nosaltres pertanyíem a una generació que sentia apassionadament un ideal català, ideal que portà a la universitat no sols per tal de millorar-la, sinó de transformar-la i incorporar-la a la vida catalana. D'aquesta manera, volia rectificar l'error de la política cultural dels organismes catalans, especialment de la Mancomunitat, que no feia més que reflectir la indiferència del nostre poble —en els anys en què la lluita política esdevenia més forta i era més animada del sentit català—, el qual mirava la universitat com una institució ineficaç, juxtaposada a la vida espiritual de Catalunya. Aleshores, en els dos primers decennis del segle, Catalunya no comprenia que, bona o dolenta, la institució universitària era insubstituïble i que calia treballar per millorar-la i per incorporar-la en la forma que fos a la vida cultural catalana, o resignar-se a les conseqüències que per a una cultura representa la manca d'universitat.¹

Quan Pere Bosch Gimpera va accedir a la universitat el setembre del 1907 ho va fer, com ell mateix explicarà, a una Facultat de Filosofia i Lletres burocratitzada —com la resta de la institució—² en què dominava l'ensenyament mnemotècnic i en què no es concebia la ciència més enllà del llibre de text; en què l'accés als fons bibliogràfics estava condicionat per la comoditat dels bibliotecaris, la seva predisposició a anar a cercar els llibres que quedaven lluny del seu pupitre i l'ocultació dels catàlegs; on gran part del professorat no tenia com a objectiu fonamental formar els seus alumnes, sinó beneficiar-se dels privilegis socials i acadèmics que els proporcionaven les càtedres i la posició en l'escalafó, i en què la metodologia docent, si no els coneixements, feia molt de temps que havien abandonat els mestres, com en el cas del catedràtic d'història universal Martiniano Martínez y Ramírez, de qui Bosch recordarà dues frases que, impreses en el llibre de text que Martínez havia escrit i feia servir com a única

* En les citacions reproduïdes al llarg d'aquest llibre, tan sols hem corregit els errors d'impremta evidents i hem regularitzat l'ortografia (accents, majúscules i minúscules, puntuació). Així, doncs, hem respectat la sintaxi i el lèxic dels documents originals per facilitar-ne la localització en altres obres de referència.

1 BOSCH GIMPERA, 1971, pàg. 19.

2 GRACIA ALONSO, 2011a, pàg. 33-39.

base de les seves lliçons, s'han incorporat a l'anecdolari de la Universitat de Barcelona. En la primera d'aquestes frases desqualificava el més gran dramaturg: «Shakespeare, hombre de costumbres abyectas y mediano talento, en sus obras no hay verdad histórica ni moralidad»; en la segona definia la ciència prehistòrica, de la qual Bosch seria un dels principals referents internacionals fins a la seva mort a Mèxic l'any 1974: «La prehistoria es una ciencia tendenciosa inventada por los herejes para combatir la religión, y todo lo que se sabe de ella cabe en un papel de fumar y aún sobra», la qual cosa vol dir que més de mig segle després dels treballs de Boucher de Perthes, Thomsen, Nilsson, Lartet, Mortillet o el mateix Darwin, aquest catedràtic de la Universitat de Barcelona encara continuava creient que els textos bíblics i el diluvi universal eren els principals referents científics per explicar la història, i que el creacionisme havia d'acabar derrotant les tesis evolucionistes.

Obtingudes les llicenciatures en dret i filosofia i lletres, Bosch es traslladà a Madrid per cursar els estudis de doctorat, un privilegi reservat exclusivament a la Universitat Central que donarà peu a una de les principals reclamacions de la resta d'universitats, en especial de la de Barcelona, al llarg de més de quatre dècades. La docència en les aules de la capital li semblà molt avorrida,³ amb professors en molts casos sense gaire preparació docent i assignatures i continguts molt allunyats dels seus interessos. Tingué, però, la sort de fer algunes coneixences que serien clau en la definició del seu pensament sobre la universitat. Amb Elías Tormo Monzó va cursar història de l'art —de fet, escultura clàssica, a petició dels mateixos alumnes— quan aquest antic catedràtic de les universitats de Santiago i Salamanca ja s'havia posicionat públicament a favor de la reforma del sistema universitari; Francisco Giner de los Ríos l'introduí en l'ideari de la Institución Libre de Enseñanza en el moment en què es fundaven algunes estructures clau per a la difusió de la ciència a Espanya, com la Junta de Ampliación de Estudios e Investigaciones Científicas i el Centro de Estudios Históricos. També tingué, però, temps per acudir a les reunions i tertúlies que s'organitzaven a casa de polítics i acadèmics destacats, com les que tenien lloc al domicili d'un altre dels seus professors, Antonio Sánchez Moguel, un dels cacics del Consejo de Instrucción Pública, on pogué comprovar com es movien els fils i els interessos a la rebotiga del poder per situar en un lloc o un altre de l'Administració o de les càtedres universitàries els membres d'un determinat grup polític, social o acadèmic o les persones afins a aquests grups;⁴ també va freqüentar altres reunions de caràcter més acadèmic, com les organit-

3 GRACIA ALONSO, 2011a, pàg. 40-49.

4 BOSCH GIMPERA, 1965b, pàg. 162-165.

zades per Marcelino Menéndez y Pelayo els diumenges a la tarda a la seva residència a la Real Academia de la Historia,⁵ on Bosch i els seus companys catalans, com Joaquim Balcells i Ferran Valls Taberner, van poder conèixer una part molt destacada de la intel·lectualitat espanyola.

La universitat espanyola en què Bosch es va formar era el resultat de la Llei d'instrucció pública de 9 de setembre del 1857,⁶ impulsada pel ministre Luis Moyano y Samaniego a partir d'intents anteriors del ministre Manuel Alonso Martínez i en aplicació de la Llei de bases de 17 de juliol del 1857, que autoritzava el Govern a redactar i a promulgar una Llei d'instrucció pública. Tot i les modificacions posteriors, la coneguda com a Llei Moyano marcarà l'educació a l'Estat espanyol durant més d'un segle, ja que una part dels seus principis es mantindran vigents fins a la promulgació de la Llei general d'educació de l'any 1970, impulsada pel ministre José Luis Villar Palasí. El text regulà els ensenyaments primari, secundari i superior, i va determinar l'existència de sis facultats a les universitats: Filosofia i Lletres; Ciències Exactes, Físiques i Naturals; Farmàcia; Medicina; Dret, i Teologia (art. 31), en les quals es podien obtenir els graus acadèmics de batxiller, llicenciat i doctor (art. 32). En l'articulat es fixaven també les matèries que s'havien de cursar en cadascuna de les facultats, sempre de caràcter molt generalista i allunyades de qualsevol idea d'especialització, perquè la recerca no constituïa un element essencial —podria dir-se que ni tan sols bàsic— del sistema universitari plantejat en la llei. Aquesta idea generalista es notava molt especialment a les facultats de Filosofia i Lletres, on les assignatures que s'estudiaven eren literatura general; llengua i literatura gregues; literatura llatina; literatura de les llengües neollatines; literatura de les llengües d'origen teutònic; literatura espanyola; història universal; història d'Espanya, i filosofia i història de la filosofia, a més d'hebreu, caldeu, àrab i altres llengües orientals (art. 33). El concepte de docència quedà fixat en indicar, mitjançant reglaments, l'ordre d'estudi de les assignatures; el contingut de les matèries, que era fixat pel Govern (art. 84); el nombre de professors (art. 74); el tipus i la periodicitat dels exàmens (art. 79 i 83), i l'obligació de fer servir en tots els estudis llibres de text com a eina bàsica, uns llibres que havien de ser revistats i aprovats pel Govern cada tres anys (art. 86) i sobre els quals va tenir influència l'Església catòlica.

Amb tot, l'element més significatiu de la llei era la seva concepció de la universitat. Tots els centres universitaris eren responsabilitat de l'Estat, que recaptava les rendes i els drets de matrícula, graus i títols científics (art. 126). S'ar-

⁵ BOSCH GIMPERA, 1971, pàg. 85-87.

⁶ *Gaceta de Madrid*, núm. 1710, 10 de setembre del 1857, pàg. 1-3.

ticulà un sistema amb deu universitats (art. 127), amb una de central a Madrid i nou «de districte», a Barcelona, Granada, Oviedo, Salamanca, Santiago, Sevilla, València, Valladolid i Saragossa (art. 128), que es constituïen en capçaleres dels districtes universitaris; en el cas de Barcelona, aquest districte comprenia les províncies de Barcelona, Tarragona, Lleida, Girona i les illes Balears (art. 259); es reservava a la universitat de Madrid l'expedició única dels títols de doctor (art. 129) i el control de les institucions de recerca, mentre que a la resta d'universitats se'ls assignaven de manera desigual facultats i nivells de formació, sense sobrepassar mai el grau de llicenciat. S'organitzaren també els diferents cossos de professorats —el conegut escalafó— i se'n definiren els integrants, les funcions, els requisits per ascendir i les retribucions.

El sistema de govern dels districtes universitaris estava encapçalat pel rector (art. 260), nomenat directament pel rei (art. 261) i triat entre aquelles persones que complissin un dels següents requisits, esmentats per ordre d'importància: haver estat ministres de la Corona; directors generals d'Instrucció Pública o consellers d'Instrucció Pública; els consellers reials; els magistrats del Tribunal Suprem, regents de les audiències territorials o presidents de sala en aquestes audiències; canonges d'ofici i dignitats de les esglésies metropolitanes i catedrals, i, en darrer lloc, els catedràtics d'universitat corresponents a les categories d'ascens o termino amb un mínim de deu anys d'antiguitat (art. 262). Dit d'una altra manera, el rectorat de les universitats constituïa una prebenda més entre les que podia atorgar el rei per compensar lleialtats o aconseguir persones destituïdes d'altres càrrecs. Per donar suport al rector, el rei podia nomenar un vicerector entre els catedràtics de termino o ascens (art. 265) i un secretari general del districte universitari amb control sobre l'administració burocràtica dels centres universitaris (art. 266), així com un consell universitari en cadascuna de les capitals de districte, integrat pel rector, els degans de les facultats, els directors de les escoles superiors i els instituts, i el secretari del districte (art. 269).

Els degans de les facultats eren nomenats pel Govern a proposta del rector entre els catedràtics de cada facultat amb més antiguitat (art. 270), i el secretari de cada facultat era un catedràtic nomenat pel rector a proposta del degà (art. 274). El sistema de representació de les universitats incloïa el claustre ordinari i l'extraordinari (art. 276), integrat el primer per tots els catedràtics i el segon, a més d'aquests, pels directors i els professors de tots els establiments públics d'ensenyament existents a les poblacions del districte i tots els doctors residents en aquest districte, tot i que el claustre extraordinari només tenia funcions concretes en actes públics i solemnes. La Llei Moyano es convertirà, doncs, en la base legal de la universitat burocratitzada que criticaran els renovadors, i en la trinxera defensiva que intentaran protegir a qualsevol preu els sectors

més conservadors dels claustres, acostumats a unes inèrcies i unes relacions de poder que els permetien imposar les seves idees i els seus interessos. Les reclamacions intentaran en un primer moment modificar el sistema docent i l'organització dels ensenyaments eliminant les cotilles de rigidesa que feien impossibles els objectius de renovació, adreçats a la millora en la formació i l'avanç en la recerca que reclamaven les noves generacions de professors, però ràpidament es farà evident que els partidaris de l'autonomia reclamaran canvis estructurals en la concepció del sistema universitari per obrir l'ensenyament superior a la societat i convertir la universitat en un centre de cultura i avanç en la formació científica com a únic camí per progressar, perquè el problema no era tan sols el contingut, sinó la mateixa estructura de la universitat. L'obertura de les noves promocions de doctors i llicenciats a Europa gràcies a les pensions per ampliar estudis, concedides per la Junta de Ampliación de Estudios (JAE) o per l'Institut d'Estudis Catalans, en el seu cas, els permetran experimentar una realitat totalment diferent de la que es tenia per normal a les aules espanyoles. I, el que és més interessant, aquests contactes amb altres formes de comprendre el sentit i la funció de la universitat constituïran per a molts d'ells un model que intentaran aplicar un cop retornats a Espanya i tan bon punt com aconseguixin assolir llocs docents o de responsabilitat acadèmica.

En el cas de Pere Bosch Gimpera, les seves dues estades a Alemanya el marcaran decisivament.⁷ La Universitat de Berlín, a la qual va arribar la tardor del 1911, li va demostrar que la seva preparació, tot i disposar d'un títol de doctor, era molt inferior a la que tenien els estudiants alemanys que finalitzaven els estudis de secundària i accedien a la universitat, però li demostrà també que hi havia una altra manera de fer les coses, d'aprofitar els ensenyaments universitaris combinant les classes teòriques, impartides per alguns dels millors especialistes de l'època en arqueologia, prehistòria i història antiga, amb treballs de seminari, classes pràctiques, treball de laboratori a la mateixa universitat i als museus berlinesos, i treball de camp en jaciments arqueològics. Era una docència encaminada no a l'acumulació dels rudiments bàsics d'una especialitat, sinó a la formació en la recerca dels futurs docents i investigadors. El treball de l'alumne era guiat per les tutories dels professors, amb recomanacions bibliogràfiques i discussions temàtiques que impel·lien a la reflexió i a l'anàlisi, una metodologia molt allunyada de les repeticions mnemotècniques dels manuals escrits pels catedràtics de les diferents assignatures, que era el que es feia de manera majoritària a les universitats espanyoles i el que constituïa l'únic bagat-

7 GRACIA ALONSO, 2011a, pàg. 51-90.

ge de coneixements que rebien els alumnes. Però Bosch també assimilarà les idees del coneixement mitjançant el contacte amb especialistes d'altres universitats, amb l'assistència a conferències i debats públics i les visites a museus, una visió transversal de l'ensenyament en què múltiples factors havien d'ajudar a la comprensió i l'estudi dels temes. Conèixer i assimilar abans que repetir. Bosch també estudiarà directament el sistema museogràfic i de protecció del patrimoni arqueològic alemany, sustentat en tres idees: estudi, conservació i difusió, i comprendrà que els resultats de la recerca científica no podien romandre dins dels cercles acadèmics especialitzats, sinó que havien de ser transmesos a àmplies capes de la població per contribuir a la seva formació i al progrés social i cultural. Aquest és un model que no dubtarà a aplicar, quan tingui la possibilitat de fer-ho, al Museu d'Arqueologia de Catalunya, al Servei d'Investigacions Arqueològiques de l'IEC i a la mateixa universitat.

Després de l'experiència alemanya, el retorn a Espanya, obligat per l'esclat de la Primera Guerra Mundial, l'enfrontà amb la realitat del sistema espanyol i les dificultats per accedir a la docència sense practicar el joc de les recomanacions habitual en els cercles d'influència de la capital i, en menor mesura, a la mateixa Universitat de Barcelona, una universitat de «districte», en el fons, i destí menys cobejat que les places vacants a la Universitat Central de Madrid,⁸ però en la qual també s'havien encarcerat estructures obsoletes i grups de poder locals. Recordarà aleshores les converses a casa del professor Antonio Sánchez Moguel, membre de la Real Academia de la Historia, on es decidien en gran mesura els nomenaments seguint un interessant joc de cadires: «Se acaba de jubilar X, de Madrid. Aquí vendrá por traslado Y de Granada, y su cátedra saldrá a oposición. Así podrá ir a Granada un joven de talento. El citado "joven de talento" solía estar presente, con lo que ya sabía que tenía el futuro asegurado». Fracassà l'any 1915 en el primer intent d'obtenir la càtedra d'Història Antiga de la Universitat de Barcelona, en gran part per haver fet gala dels seus estudis a Alemanya citant els treballs del seu mestre Ulrich von Willamowitz-Moellendorff, cosa que portà un dels membres del tribunal —el rector de la Universitat de Sevilla, Feliciano Candau Pizarro—, molest pel desplegament oratori de Bosch, a afirmar que feia trampes i s'inventava bibliografia aprofitant que cap dels membres de la comissió coneixia la llengua alemanya. Però fracassà també perquè, des de Barcelona, el degà de la Facultat de Filosofia i Lletres, José Daurella Rull, a qui veurem jugant a dues bandes pocs anys després en el tema de l'autonomia universitària, va fer arribar al tribunal una in-

8 GRACIA ALONSO, 2011a, pàg. 150-151.

formació en la qual indicava que Bosch era un seguidor de Francisco Giner de los Ríos imbuït dels postulats de la Institución Libre de Enseñanza, fet demostrat, segons l'acusador, per les dues pensions de la JAE de què havia gaudit a Alemanya, una acusació que per als conservadors membres del tribunal constituïa poc menys que una heretgia.⁹ La plaça va quedar deserta, però Bosch va aprendre la lliçó, i quan es va tornar a convocar la càtedra vacant d'Història Universal Antiga i Mitjana a la Universitat de Barcelona pocs mesos després, sabia molt bé com moure's dintre del sistema i quines tecles s'havien de tocar per obtenir la plaça, cosa que va aconseguir el 18 d'abril del 1916.

Quan inicià el primer curs com a catedràtic l'octubre del 1916, Bosch era perfectament conscient de quines eren les limitacions de la universitat i de la docència impartida:

Seguramente vendrá el día en que a uno le dará vergüenza de ser catedrático de una universidad española. Se necesita ser imbécil para decir que en España se enseña mucho y bien y que los alumnos salen sabiendo tanto como los mejores del extranjero.¹⁰

Però també havia après que per millorar la docència calia mantenir correspondència científica amb els millors especialistes de cada branca, per incorporar les darreres novetats a les seves classes; que es podien millorar les coses amb

C. 1916. Fotografia d'estudi de Pere Bosch Gimpera portant la toga adornada amb els punys brodats per la seva mare amb motius de la guerra de Troia —conservats en el rectorat de la Universitat de Barcelona—, i la medalla de catedràtic.

⁹ GRACIA ALONSO, 2011a, pàg. 150-152. CDRE. Fons Bosch Gimpera. Carta Pedro Bosch – Bosch de 5 de març del 1915.

¹⁰ CDRE. Fons Bosch Gimpera. Carta Bosch – Dolors Gimpera de 4 d'octubre del 1915.

l'esforç personal aprofitant les escletxes que deixava la llei, per exemple programant cursos monogràfics per als estudiants de primer curs; introduint classes pràctiques de manera voluntària o creant seminaris de recerca amb pocs mitjans, molt esforç i la col·laboració apassionada dels primers deixebles. I, el que era molt més important, Bosch comprovà que les seves idees renovadores eren compartides per un grup reduït però entusiasta de joves professors que coincidien a voler canviar les estructures universitàries no només per progressar en la seva tasca professional, sinó amb una clara idea de país, ja que entenien que la societat i les institucions polítiques catalanes no podien romandre d'esquena al que succeïa a la universitat, la qual havia de recuperar el paper protagonista com a centre vertebrador de la cultura i l'ensenyament. I poc després va començar un procés que li va permetre canalitzar les seves inquietuds: la lluita per l'autonomia universitària.

Els primers intents a favor de l'autonomia universitària (1918-1923)

El 20 de febrer del 1918, Bosch i Antoni Rubió i Lluch presentaren a la comissió inspectora de la universitat un *Plan para la reorganización de las enseñanzas de los cursos superiores de las secciones de Letras e Historia de la Facultad de Filosofía y Letras*,¹ que un cop debatut i «vist amb simpatia» per la comissió —beneïda innocència de joventut, devia pensar el rector Valentí Carulla i Margenat, marquès de Carulla—² va ser remès a la facultat perquè se'n fes un informe. La proposta demanava que els estudis de doctorat sol·licitats per la facultat fossin organitzats de manera que el seu objectiu essencial fos la formació d'investigadors. Per a això era necessari revisar i millorar la preparació dels aspirants al doctorat, i per aconseguir-ho es feien les propostes següents: suprimir del pla d'estudis les assignatures amb temaris massa llargs i substituir-les per treballs de seminari i cursos pràctics; suprimir també els exàmens per assignatures, que havien de ser substituïts per una prova de conjunt; recuperar la possibilitat de fer a Barcelona les tesis doctorals, que aleshores només es podien presentar a la Universitat Central de Madrid; exigir un currículum específic de treball al llarg de la llicenciatura per ser admès en els estudis de doctorat, i suprimir les diferències entre les seccions de Lletres i Història, establint uns itineraris curriculars específics que permetessin una formació que respongués als interessos dels alumnes i superés les antigues estructures d'assignatures que regien fins aquell moment a la facultat.

Avançant-se a les conclusions definitives del Segon Congrés Universitari Català,³ Bosch i Rubió propugnaven un àmplia reorganització del sistema de selecció del professorat i d'atribució de les assignatures, tot i que eren conscients de les limitacions derivades del sistema d'oposicions imperant en el període de la Restauració, que atribuïa a cada nou catedràtic una matèria específica de manera vitalícia. L'objectiu era aconseguir que la facultat pogués encarregar

1 AHDPHAARQUB, s/t. *Plan para la reorganización de las enseñanzas de los cursos superiores de las secciones de Letras e Historia de la Facultad de Filosofía y Letras*.

2 SOLER BATLLE, E. (1924). «Necrología del Excmo. Señor don Valentín Carulla y Margenat», *Anales de la Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona*, 6, pàg. 36-40.

3 PUIG REIXACH, 1977; CASASSAS, 2008.

docència a persones de capacitat reconeguda, que haguessin publicat treballs de recerca relacionats amb les matèries que havien d'impartir, mitjançant la concessió directa de la *venia docenci*, una reclamació que els regeneracionistes de la institució continuaran plantejant al llarg dels anys següents. Però, com era de preveure, la proposta va ser rebutjada, tot i que alguns professors, com ara Eduard Alcobé, van considerar que era un redactat força assenyat. Alcobé, de tota manera, veié un greu problema per aplicar-la, les relacions encreuades d'interessos entre el professorat: «Si no fuera porque la ética y la idiosincrasia de nuestros hombres (mayores y ricos) debería ser de otro modo». És a dir, Alcobé indica que a pesar dels seus greus defectes, el sistema d'oposicions vigent per nomenar els professors era millor, per desgràcia, atès que els favoritismes i les lluites intestines encara ho complicarien més tot, com Bosch va poder comprovar poc després, quan intentà que els seus primers deixebles, Lluís Pericot i Alberto del Castillo, assolissin sengles auxiliaries.⁴ Alcobé creia també que el sistema vigent permetia modificar els plans d'estudis per adaptar-los a la recerca, tot i creure que es tractava d'una batalla perduda per l'immobilisme del claustre de la facultat; tanmateix, no per això va deixar d'animar Bosch, Rubió i altres professors a intentar el camí de les reformes, i es va mostrar disposat a participar en una lluita que va qualificar d'«una cruzada, ya sea de capitán o de ranchero».⁵

L'anàlisi que Bosch va fer de la universitat poc després de prendre possessió de la seva càtedra reflecteix durament els problemes d'un sistema obsolet i desfasat. Bosch, doncs, no va dubtar a integrar-se en el moviment que demanava la renovació de l'ensenyament universitari a Espanya i que considerava que la solució havia de passar necessàriament per l'establiment d'un marc d'autonomia que fixés la redefinició i la reestructuració dels centres i les facultats partint de criteris estrictament professionals i no polítics o de classe. L'objectiu principal havia de ser la millora de la qualitat de la docència —i, com a resultat, de la formació dels estudiants—, com a pas imprescindible per assolir la millora de la competitivitat econòmica i social del país gràcies a uns quadres tècnics i professionals ben preparats, que fossin homologables als llicenciats de les universitats dels principals països europeus, i anar reduint amb el pas del temps les diferències que ell mateix havia pogut experimentar quan va arribar

4 Cartes Bosch Gimpera – Pericot de 10 de març del 1920 i de 9 d'abril del 1920. Recollides a GRACIA ALONSO, FULLOLA, VILANOVA, 2002, pàg. 113-119. Bosch indicarà clarament a Pericot que el fracàs en l'obtenció de les places de professor auxiliar es degué a l'oposició de Daurella.

5 AHDPHAARQUB, s/t. Carta Alcobé – Bosch de 20 de desembre del 1917.

C. 1916-1917. Bosch Gimpera i alguns dels seus primers alumnes, entre els quals Lluís Pericot García i Salvador Roca i Lletjós, en el decurs d'una sortida de pràctiques al poblat ibèric de Puig Castellar (Santa Coloma de Gramenet). Foto: Arxiu Família Fullola-Pericot.

a la Universitat de Berlín com a becari postdoctoral de la JAE el 1911.⁶ Bosch considerava el problema universitari espanyol una qüestió d'Estat, una de les carències essencials de la societat espanyola de l'etapa de la Restauració, amb una industrialització creixent, però dependent de la tecnologia i la ciència estrangeres, que convertia el país en una economia subordinada a l'exterior en la qual, a més, les diferències socials i econòmiques entre patrons i assalariats no feien sinó engrandir-se a causa de la baixa qualificació d'aquests últims. Com que considerava el problema com un dèficit estatal i no local, va apostar per una solució global del sistema abans que per la desaparició a Catalunya del sistema universitari estatal, que era el que pretenien tant els dirigents de l'Institut d'Estudis Catalans com diversos sectors de la societat catalana i els successors presidents de la Mancomunitat, Enric Prat de la Riba i molt especialment Josep Puig i Cadafalch.

El canvi d'orientació i control polític de la universitat no era, segons el pensament de Bosch, la solució a la seva degradació, sinó una manera de perpetuar-lo sota altres interessos, i el 27 d'agost del 1918, poc després que s'aproessin les conclusions de la Junta Permanent del Segon Congrés Universitari Català, va

6 GRACIA ALONSO, 2011a, pàg. 51-89. DÍAZ ANDREU, 1996.

fer públics a través de la premsa els seus plantejaments:⁷ «Es un hecho que todos tenemos plena conciencia de que el cariño por la universidad es algo romántico que se refiere a una institución abstracta, a gloriosas tradiciones de tiempos pasados, a un ideal futuro; pero si comparamos lo que es hoy a lo que debiera ser según el concepto que puede haberse formado de ella cualquier persona culta que sepa en qué consiste una universidad en los demás países, sabrá reconocer que las españolas son en general malas, que su labor es ineficaz y que en ellas todos se sienten desplazados». En aquesta declaració definia quines eren les raons del fracàs acadèmic, i reconeixia tant les deficiències existents en la composició del professorat com els pobres resultats obtinguts en la formació de l'alumnat, al mateix temps que aprofundia en l'anàlisi de les arrels del problema per no mantenir-se simplement en la descripció dels evidents dèficits del sistema:

Generalmente desde fuera de la universidad se culpa a los profesores que no estudian más que el movimiento del escalafón y no investigan otra cosa que los años que pueden tardar en ascender. Dentro de ella se suelen oír los conocidos tópicos de la falta de interés y de la vagancia de los alumnos, de las huelgas escolares, del exceso de vacaciones, de la corta duración de las clases, etc. Pero ninguna de las soluciones es exacta ni llega a la causa del mal. Aun suprimiendo los profesores malos, las huelgas y las vacaciones, la universidad seguirá siendo tan ineficaz como ahora. [...] Es cierto que todos hemos padecido catedráticos inválidos o de preparación nula. Es cierto que con el actual sistema de nombramiento las oposiciones suelen ser muchas veces un verdadero atropello de todas las reglas de equidad y de sentido común y [que] se dan cátedras a opositores que se han preparado con un manualito del que apenas si han sacado otra cosa que «una idea redonda de la asignatura» o [que] con la cátedra se recompensan las privaciones y el número de hijos o el haber ahorrado a alguno de los jueces el trabajo de levantarse temprano para explicar su cátedra. [...] Ya no es tan exacto que los estudiantes no respondan a los esfuerzos del profesor ni que el exceso de vacaciones o las huelgas tengan la culpa de la ineficacia de la labor docente. En efecto, es un hecho comprobado mil veces que casi todos los profesores que en España se han preocupado de formar a sus discípulos y se han tomado el trabajo de interesarles en sus estudios, han constituido escuela. [...] La verdadera causa del mal no es otra que la organización atrasada a que vive sometida la universidad española y que es incompatible con todo trabajo científico serio.

7 BOSCH GIMPERA, P: «El problema de la universidad española y la reforma de la Facultad de Filosofía y Letras», *El Tiempo*, 27 d'agost del 1918.